תורה אור

מתני' **א נשבע: לבטל את המצוה, ולא ביטל פטור, ב לקיים, ולא קיים פטור שהיה בדין שיהא חייב כדברי ר' יהודה בן בתירא א"ר יהודה בן בתירא מה אם הרשות שאינו מושבע עליו מהר סיני הרי הוא חייב עליו, מצוה שהוא מושבע עליה מהר סיני אינו דין שיהא חייב עליה אמרו לו לא, אם אמרת בשבועת הרשות שכן עשה בה לאו כהן תאמר בשבועת מצוה שלא עשה בה לאו כהן שאם נשבע לבטל ולא ביטל פטור:

גמ' ת"ר *יכול נשבע לבטל את המצוה ולא ביטל יהא חייב? ת"ל °להרע או להיטיב *מה הטבה רשות אף הרעה רשות, אוציא נשבע לבטל את המצוה ולא ביטל שהוא פטור. יכול נשבע לקיים את המצוה ולא קיים שיהא חייב? ת"ל להרע או להיטיב מה הרעה רשות אף הטבה רשות, אוציא נשבע לקיים את המצוה ולא קיים שהוא פטור. *יכול נשבע להרע לעצמו ולא הרע יכול יהא פטור? ת"ל להרע או להיטיב מה הטבה רשות אף הרעה רשות, אביא נשבע להרע לעצמו ולא הרע שהרשות בידו. יכול נשבע להרע לאחרים ולא הרע שיהא חייב ת"ל להרע או להיטיב מה הטבה רשות אף הרעה רשות, אוציא נשבע להרע לאחרים ולא הרע שאין הרשות בידו, מנין לרבות הטבת אחרים ת"ל או להיטיב *ואיזו היא הרעת אחרים אכה את פלוני ואפצע את מוחו. וממאי דקראי בדבר הרשות כתיבי דלמא בדבר מצוה כתיבי? לא ס"ד דבעינן הטבה דומיא דהרעה, והרעה דומיא דהטבה: דאקיש הרעה להטבה מה הטבה אינה בביטול מצוה אף הרעה אינה בביטול מצוה, הרעה גופה הטבה היא ואקיש הטבה להרעה מה הרעה אינה בקיום מצוה אף הטבה אינה בקיום מצוה הטבה גופה הרעה היא. אי הכי בדבר הרשות נמי לא משכחת לה אלא מדאיצטריך או לרבות הטבת אחרים ש"מ בדבר הרשות כתיבי דאי ס"ד בדבר מצוה כתיבי השתא הרעת אחרים איתרבי הטבת אחרים מיבעיא, והאי או מיבעי ליה לחלק? לחלק לא צריך קרא, ניחא לר' יונתן אלא לר' יאשיה מאי איכא למימר *דתניא °איש אשר יקלל את אביו ואת אמו אין לי אלא אביו ואמו, אביו ולא אמו, אמו ולא אביו מנין ת"ל °אביו ואמו קלל אביו קלל אמו קלל דברי ר' יאשיה ר' יונתן אומר משמע שניהם כאחד ומשמע אחד בפני עצמו עד

ויקרא ה

ויקרא כ

רש"י

מתני' **שהיה בדין שיהא חייב** · הנשבע לקיים ולא קיים: כדברי רבי יהודה בן בתירא גרסי' ולא גרסי' דברי רבי יהודה והכי קאמר נשבע לקיים ולא קיים פטור שהיה לדברי ר' יהודה בן בתירא היה בדין לחייבו: **שלא עשה בה לאו כהן** · וקרא כתיב להרע או להיטיב:

גמ' **יכול נשבע לבטל את המצוה וכו'** · ותהא זו קרויה 'הרעה' שהוא מריע לעצמו שמבטל את המצוה: **מה הטבה רשות** · לקמיה מפרש לה: **יכול נשבע לקיים כו'** · ותהא זו קרויה הטבה שהוא מטיב לקיים מצוה: **מה הרעה רשות** · לקמיה פריך ממאי דקרא ברשות כתיבי: **ת"ל או להיטיב** · או יתירה לדרשא: **מה הטבה** · לעצמו דהיינו אוכל: **שאינה בביטול מצוה** · כגון אוכל ביוה"כ או חמץ בפסח דהא לא קרי 'הטבה' שהרי גורם רעה לנפשו אלא בקיום מצוה כגון אוכל מצה בלילי פסח אף 'הרעה' דלא אוכל' שאינה בביטול מצוה כגון לא אוכל מצה אלא בקיום מצוה כגון 'לא אוכל חמץ' א"כ למה לי דכתבה הך הרעה, הטבה היא לענין מצוה, והא כתבה: **ואקיש הטבה להרעה מה הרעה** · 'דלא אוכל' שאינה 'בקיום מצוה כגון לא אוכל חמץ בפסח' דההיא לא הרעה מיקריא לענין מצוה: **אף הטבה** · דאוכל שאינה בקיום מצוה כגון אוכל מצה' אלא בביטול מצוה כגון "אוכל חמץ בפסח" וא"כ הטבה זו הרעה היא והא כתבה: ה"ג **אי הכי בדבר הרשות נמי לא משכחת לה אלא מדאיצטריך או" לרבות 'הטבת אחרים' שמע מינה לאו בדבר מצוה כתיבי כו'** · והכי פירושה אי הכי בדבר הרשות נמי איכא לאקשויי כי האי גוונא 'אקיש הרעה להטבה' מה הטבה 'דאוכל' שאינה בדבר רע לגופו כגון 'אוכל דבר שקשה לגוף' דההיא לאו הטבה מיקריא אלא דבר המהנהו אף הרעה 'דלא אוכל' שאין שבועה זו רעה לגופו אלא הטבה כגון לא אוכל דברים הקשים לגוף וא"כ 'הרעה' הזאת הטבה היא לו והא כתיב ליה הטבה 'ואקיש הטבה להרעה' מה הרעה 'דלא אוכל' לא נשבע על דבר הקשה דההיא לאו הרעה מיקריא אלא בדבר הטוב לגוף נשבע שלא יאכלנו אף הטבה דאוכל כגון שנשבע בדבר הרע לו שתהא שבועה רעה לו א"כ הטבה גופה הרעה היא: **השתא הרעת אחרים** · דהוית ביטול מצוה איתרבאי, הטבת אחרים דקיום מצוה היא מיבעיא: **והאי "או" מיבעי ליה לחלק** · דאי כתיב 'להרע ולהיטיב' הוה אמינא עד דמשתבע אתרוייהו: **אביו קלל אמו קלל** · ברחש המקרא סמך 'קללה' לאביו ובסופו סמך 'קללה' לאמו: **ומשמע אחד בפני עצמו** · וריבויא דסיפיה דקרא מיבעי ליה לרבות 'מקלל לאחר מיתה' והכי מפר' לה בסנהדרין:

ומשני

תוספות

לקיים המצוה פטור שהיה בדין שהוא חייב דברי ר' יהודה בן בתירא · בקונטרס גורס כדברי ר' יהודה בן בתירא ולא גרס דברי משום דבמתני' קתני פטור ולר' יהודה בן בתירא הוי חייב כדקתני לקמן במתניתין ולריב"א היה נראה לקיים גירסת הספרים דמודה ר' יהודה בנשבע שלא לאכול נבילה ואכל דפטור דאין איסור חל על איסור ולעיל (ד' כג:) נמי פריך גבי נבילה מושבע ועומד מהר סיני הוא משמע דליכא מאן דפליג ודוקא בלקיים המצות כגון לישב בסוכה או לאכול מצה מחייב ר' יהודה וטעמא כדאמר בנדרים (ד' ח·) מנין שנשבעין לקיים המצות שנא' נשבעתי ואקיימה וה"נ מחייב עליה קרבן °והכי איתא בירושל' דבשלא אוכל נבילה ואכל מודה רבי יהודה דפטור דאי תימא חייב ליתני לא אם אמרת בשבועת הרשות שכן עשה בה לאו כהן והן כלאו תאמר בשבועת מצוה שלא עשה בה לאו כהן והן כלאו פי' הן כלאו שאוכל נבילות כמו שלא אוכל נבילות אלא ודאי מודה רבי יהודה בן בתירא דפטור והשתא גרסי' דברי ר' יהודה שפיר דהכל מדר' יהודה בן בתירא וה"פ לקיים מצוה פטור דהיינו שלא אוכל נבילות ויש מקום שבדין חייב כגון לישב בסוכה דברי רבי יהודה בן בתירא: **מצוה** שמושבע עליה מהר סיני · תימה מהאי טעמא נמי אמאי אין איסור חל על איסור ואי משום דילפינן בפרק כל הבשר (חולין דף קיג:) ומתו בו כי יחללוהו פרט לזו שמחוללת ועומדת וילפינן מינה דכהן טמא שאכל תרומה טמאה פטור אם כן היכי עביד קל וחומר נימא איסור שאינו חל על איסור יוכיח:

ת"ל להרע או להיטיב · הך דרשא לא אתיא כר"ע דלדידיה אמר לעיל (דף כו·) דדריש בריבויי ומיעוטי ומאי מיעט מיעט דבר מצוה:

מה הטבה רשות · פירוש שאינה בביטול מצוה והכי מפרש לה לקמן: **אביא** נשבע להרע לעצמו · כולי הך בבא לא צריכא אלא לאשמועינן דאדם רשאי לחבול בעצמו דפלוגתא היא בהחובל (ב"ק דף צא:): **נשבע** להרע לאחרים · הך בבא נמי לא צריכא ומשום סיפא דבעי לרבויי הטבת אחרים נקט לה: **דלמא** בדבר מצוה כתיבי · פי' אף בדבר מצוה אבל אין לפרש דלמא בדבר מצוה לחוד כתיבא מדקאמר לקמן אלא אי אמרת בדבר מצוה כתיבי מאי מיעט ולימא דמיעט דבר הרשות אלא פשיטא ליה להש"ס דבדבר הרשות כתיב דלהרע ולהיטיב משמע נמי בהרעת הגוף ובהטבת הגוף: **דלמא** בדבר מצוה כתיבי קראי להרע כגון לא אוכל מצה שהיא הרעה גמורה שמריע לגופו ולנפשו ולהיטיב כגון אוכל מצה שהיא הטבה גמורה שמטיב לגופו ולנפשו: **אי** הכי בדבר הרשות נמי לא משכחת לה · תימה דבדבר הרשות משכחת לה שפיר הרעה דומיא דהטבה והטבה דומיא דהרעה מה הטבה שאינה בביטול מצוה ומותר לעשות דאל"כ לאו הטבה היא אף הרעה שמותר לעשות כגון לא אוכל ככר זו ומה הרעה שאינה בקיום מצוה שאין חובה לעשות אף הטבה כן כגון אוכל ככר זו דמה לנו להקיש לגמרי עד שיקשה הטבה גופה הרעה היא כיון שאנו מוצאין להשוותם: **מדאיצטריך** או לרבות הטבת אחרים · תימה א"כ למה להו לרבנן למימר במתני' תאמר בשבועת מצוה שלא עשה בה לאו כהן תיפוק ליה דלהרע לא מיירי בדבר מצוה מדאיצטריך או לרבות הטבת אחרים ובעינן הטבה דומיא דהרעה דבדבר הרשות ולאו פירכא היא דנהי דקיום מצוה לא כתיב הכא מ"מ נילף מקל וחומר:

עד

מסורת הש"ס

(מכות טז) לעיל כה:

[נדרים טז:]

[ב"ק לא:]

[שם]

[שם]

עין משפט נר מצוה

עב א מיי' פ"ה מהל' שבועות הל' יד טו סמג לאוין רלא רמא טוש"ע י"ד סי' רלו ס"ס:

עג ב מיי' שם הל' טז טוש"ע שם סעיף ב:

עד ג שם בהג"ה:

עה ד מיי' שם טוש"ע שם סעיף ג:

עו ה מיי' פ"ה מהל' ממרים הלכה א וס"ו הלכה ב סמג לאוין ריט טוש"ע י"ד סי' רמא סעיף א:

◆

רבינו חננאל

מתני' נשבע לבטל את המצוה ולא ביטל לקיים את המצוה ולא קיים פטור · שהיה בדין שיהא חייב דברי ר' יהודה בן בתירה כו' · והני מילי בשוגג ובקרבן: ת"ר נשבע לבטל את המצוה ולא ביטל יכול יהא חייב ת"ל להרע או להיטיב. מה הטבה רשות אף הרעה רשות כו' ופריש בה נשבע לבטל מצוה ולא ביטל · או נשבע לקיים מצוה ולא קיים. בתרווייהו הואיל ואינו דבר הרשות פטור משבועת ביטוי אבל נשבע להרע לעצמו ולא הרע חייב · מאי טעמא דרשות בידו להרע לעצמו · אבל הנשבע להרע לאחרים כגון שנשבע שאכה לפלוני ואפצע את מוחו וכיוצא בהן פטור שאין הרעת אחרים בידו · אבל נשבע להיטיב לאחרים ולא היטיב חייב. (ואמרינן) [ודייקינן] להא דתנו רבנן' וממאי דקראי בדבר הרשות כתיבי דלמא בדבר מצוה כתיבי · ודחינן לא ס"ד דכתיב להרע או להיטיב דבעינן (הטבה דומיא דהרעה) [הרעה דומיא דהטבה] מה הטבה ליתא בביטול מצוה אף הרעה נמי ליתא בביטול מצוה · נמצאת הרעה זו גופה הטבה היא כיון דליתא בביטול מצוה · והטבה דומיא דהרעה מה הרעה אינה בקיום מצוה אף הטבה אינה בקיום מצוה · והאי הטבה גופה הרעה היא דהא ביטל מצוה · ואקשינן אי הכי אוכל ולא אוכל נמי נימא הכי מה הטבה שאינה בלא אוכל אלא באוכל אף הרעה נמי שאינה בלא אוכל אלא באוכל האי הטבה היא כו' · ודחינן האי מאי אי אמרת בשלמא קראי בדבר הרשות כתיבי · היינו דאצטריך או לרבות הטבת אחרים · אלא אי אמרת בדבר מצוה כתיבי השתא הרעת אחרים אתרבי הטבתם מיבעי' ואקשינן האי או מיבעי לו לחלק דאי לא כתב או הוה אמינא אינו חייב אלא אם ירע ויטיב תרווייהו בהדי הדדי אבל זה בלא זה פטור · להכי כתב או לחלק · ואמרינן הניחא לר' יונתן אלא לר' יאשיה כו' · ופי' חלוקתם כדתניא איש איש אשר יקלל את אביו ואת אמו · אין לי אלא אביו ואמו · אביו בלא אמו אמו בלא אביו מנין ת"ל אביו ואמו קלל · אביו קלל אמו קלל דברי ר' יאשיה כו': פיס'

נושא (דז"א ב) נשבע לבטל/לקיים את המצוה

מבנה

יכול יהא חייב... ת"ל ופטור

יכול יהא פטור... ת"ל וחייב

נושא (המשך) מאי דפסוק של "להרע או להיטיב" בדבר הרשות כתיב'

מבנה (מזקה) תשובות קושיות

גליון הש"ס

תוס' ד"ה לקיים וכו' והכי איתא בירושלמי. עיין לעיל דף כ"ב ע"ב תוס' ד"ה דכי ומ"ש שם: